

*Hızrî Münazara-i
Tîg ü Kalem*

Melike GÖKCAN

© 2015 AKADEMİSYEN KİTABEVİ
Yayın Dağıtım ve Pazarlama A. Ş.

Halk sk. 5/A Yenışehir/ANKARA
Tel: 0312 431 16 33
www.akademisyen.com

Hızrî Münazara-i Tîg ü Kalem

Yazar: Melike GÖKCAN
ISBN: 978-605-9942-40-9
DOI: 10.37609/akya.2350

Bu kitabın yayın hakkı AKADEMİSYEN KİTABEVİ'ne aittir. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarın ve yayınlayıcısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınmaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz. Yazıların içerikleri yazarı bağlamaktadır.

Dağıtım Adresi

Akademisyen Kitabevi

Halk sk. 5/A Yenışehir/ANKARA
Tel: 0312 431 16 33
www.akademisyen.com

Yayın Koordinatörü : Yasin DİLMEN
Mizampaj : Rahime DİLMEN
Kapak : Yusuf ÖZALP
Baskı : Sonçağ Matbaacılık

*“Tig ü Kalem”in gelecek zamanlara yolculuğunda elinden tutan
Dr. Kürşat GÖKCAN’a ithaf olunur.*

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

HIZRÎ 'YE DAİR	1
1. Hızrî Kimdir	1
2. "Sebeb-i Telif" de Hızrî	4

II. BÖLÜM

MÜNAZARANIN KÖKENİ VE EDEBİ TÜR OLARAK GELİŞİM SÜRECİ... 11	
I. Münazara Türünün Kökeni	11
1. Bir Terim Olarak Münazara	11
2. Yunan Felsefe Okulu ve Diyalektik Düşünceye Dair	12
II. Bir Edebi Tür Olarak Münazaralar	13
1. Münazara Tarzı Eserlere Genel Bakış	13
2. Münazaranın Arap ve Fars Edebiyatındaki Öncülleri	15
3. Türk Edebiyatında Münazaralar	17
Müstakil Eser Formunda Münazaralar	18

III. BÖLÜM

MÜNAZARA KONUSU OLARAK KILIÇ- KALEM ÇATIŞMASI	21
1. Evrensel Bir Tema: Kılıç- Kalem Çatışması	21
<i>Kalem ve Kılıç/ Rainer Maria Rilke</i>	<i>23</i>
2. Türk Edebiyatında Kılıç- Kalem Münazaraları	26

IV. BÖLÜM

TİG Ü KALEM MESNEVİSİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ	29
I. Anlatı Katmanları	29
1. Üst- Kurmaca : Şairin Hikayesi	29
2. Kurmaca içinde Kurmaca: İki simetrik münazara	30
Kılıç-Kalem çekişmesi	30
Akıl ve Devlet'in Tartışması	31
II. Tig ü Kalem'de Kavramsal Kurgu	33
Kılıç İmgesi	34
Kalem İmgesi	34

V. BÖLÜM

BİR KURMACA ESER OLARAK TİG Ü KALEM	37
1. Olay Örgüsü	37
2. Bakış Açısı ve Anlatıcı Figür	39
3. Hikayenin Şahıslar Kadrosu	41
Tig ve Adamları	42
Tig	44
Keman	44
Tîr	45
Siper	47
Kalem ve Adamları	48
Kalem	48
Kâğıt	51
Divât/ Divid	52
4. Mekân Kurgusu	53
Tig'in Ülkesi	54
Kalem'in Ülkesi	55
Akıl ve Devlet'in Buluştuıkları Bahçe	57
5. Zaman Kurgusu	58

VI. BÖLÜM

METİN	61
1. Tig ü Kalem Hakkında	61
2. Metnin Kuruluşu	61
3. Çeviri- yazı sistemi	62
4. Tig ü Kalem Metni ve Dil İçi Çevirisi	63

Kaynakça235

Tıpkı Basım237

ÖNSÖZ

Evrensel bir edebi tür olarak münazaraların tarihi belki de kutsal kitaplara dek uzanır. Hak-
kın sesinin karşısında daima bir de inkârın sesi durmaktadır. İlahi söylem, insanın doğasında
var olan tüm çatışmaların, ikilemlerin üzerinden hâkim bir sesle hitap etmektedir.

Diyalektik düşünceyi, sistematik bir kurguya dönüşmüş olarak antik Helen felsefe okulun-
da aramak gerekir. Platon'un ideal gerçeği bulma adına idealize ettiği, Aristoteles'in yeni ve
daha realist bir perspektif kazandırdığı bu felsefi bakış, bu iki filozofu daima üstad kabul eden
Doğu düşünce dünyasını derinden etkilemiştir.

Temelinde diyalektik kurgu olan münazaralar, edebi- felsefi bir tarz olarak Doğu kültüründe
oldukça benimsenmiştir. Bunun bir göstergesi olarak, medreselerde bir eğitim metodu olarak
da kullanılmıştır.

Hızrî'nin “Tig ü Kalem” münazarası bir kayıp metin. Hızrî de eseri de yüzlerce yıl unutul-
muşluğun sessizliğine bürünmüşler. Tezkirelerde, diğer biyografik kaynaklarda adı geçen Hız-
rî'lerin hiç biriyle uyumuyor şairin kendisi hakkında söyledikleri. Anlaşılan odur ki, okuruyla
21. Yüzyılda buluşmak kısmetmiş Hızrî'ye.

Kılıç- kalem münazaralarının dünyadaki emsalleri tavırını açıkça “kalem”den yana koyar.
Bilhassa münazarayı kaleme alan kişi bir “kalem erbabı” olduğu için belki böyledir. Doğu ede-
biyatlarında ise “kalem”, evet, çok değerlidir; ancak kılıç da çok özel bir değer taşır. Devletler
kılıçların gölgesinde kurulur, kalemlerin üzerinde yükselir. Kılıç devleti, milleti bir vatan top-
rağında var eder; kalem bu varoluşu ebediyete taşır. Kılıcın taşıdığı devlet, felâketlere uğrasa,
yıkılıp gitse; kalemin taşıdığı kültür ve medeniyet, binyıl geçse sesini duyuracaktır. Kılıcın
zaferi geçici, kalemin zaferi kalıcıdır.

Tig ü Kalem, gizliden gizliye bir hükümdara kılavuzluk etmek istiyor sanki. Eserin sonunda
şair, evet, diyor kılıç efendidir, hükümdarın, otoritenin sembolüdür, kalem dahil herkes ona tâbi
olmak zorundadır; ancak efendim, “kalem”i de hor görmeyin sakın. Kalemdir, sizi ebedi var
kılacak, varlığımıza değer katacak. Bir hükümdar, tek eliyle kılıcı kavramalı diğeriyle kalemi
sımsıkı tutmalı. Hükümdarın kalemi, himayesindeki şairler, edipler, âlimlerdir. Onların varlığı
sultanın sesini asırlar sonrasına taşıyacaktır. Bağdat'ın talihsiz Kerbelâ toprağında, Fuzûlî gibi
saye-yi hümâyûndan uzak düşmüş şair Hızrî, II. Selim'e böyle sesleniyor. Nasıl bir cevap
aldığı malum değil.

Ve günümüze gelince, “Tig ü Kalem”, nasıl bir yolculuk geçirdi de bir Alman şehrinde,
Leipzig'de buldu kendini bilinmez. Ancak Türk topraklarında tanınmama, bilinmeme kaderinin
son tecellisi olarak, “www. yazmalar.gov.tr de” Avusturya Dükalılık kütüphanesinde olduğu bil-
gisi kayıtlı. Bu da günümüze kadar ortaya çıkamayışının sebeplerinden biri olabilir.

Sonunda, bu mütevazı eser, Leipzig-Gotha kütüphanesinin çıkardığı zorluklar da dahil ol-
mak üzere tüm dolambaçlı yolları aşip okuruyla buluşuyor, talihinin açık olması temennisi de
bizden olsun.

Melike GÖKCAN

KAYNAKLAR

- AÇA, M., Gökalp, H., & Kocakaplan, İ. (2011). Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi. İstanbul: Kesit Yayınları.
- AKKUŞ, Metin (2006). Klasik Türk Şiirinde Anlam Dünyası: Edebi Türler ve Tarzlar. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- AKSOY, Hasan,(1986) “Münâzara”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C.6, s.468-469, İstanbul: Dergah Yayınları.
- ARİSTOTALES (1996) Metafizik, (Çev. Ahmet Arslan) İstanbul: Sosyal Yay.
- AYAN, Hüseyin (2001). Fuzulî- Rind ü Zâhid, İstanbul: MEB Yayınları.
- BOLAY, S. Hayri (1996) Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇETİN, Ali (2010) Mantıkta Diyalektik, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (BasılmamışDoktora Tezi.)
- ÇETİN, A. (2011). Aristoteles'te ve İslam Mantıkçılarında Diyalektiğin Kullanımları. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (10), s.31-53.
- CEVİZCİ, A. (2010). Paradigma Felsefe Sözlüğü, *İstanbul* : Paradigma Yayıncılık.
- ÇAKICI, Bilal, (Ocak 2010). “Mehmed Bahâeddin'in Münâzara-ı Seyf ü Kalem'i”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, II/1, “Kültür Tarihimizde Yarış”.
- DİRİÖZ, Meserret, “Türk Edebiyatında Münâzara” *Milli Kültür*, C.2, S.1, s.20-22.
- DURMUŞ, İsmail (2006). “Münâzara-Arap Edebiyatı”, *DİA*, 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- EROĞULU Cem. (1966). Diyalektiğe Giriş. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 21 (03).
- EGE, Ragıp (2005) Diyalektik Maddesi, Felsefe Ansiklopedisi (ed. Ahmet Cevizci) c. 4, Etik Yayınları
- EĞRİ, Sadettin (2001). *Lâmiî Çelebi, Bir Bursa Efsanesi Münâzarâ-i Sultân-ı Bahâr Bâ-Şehriyâr-ı Şitâ*, İstanbul, Kitabevi Yayınlan.
- ERDOĞAN, Mehtap, (2009). “Sıdkî Paşa'nın Alegorik Bir Eseri: Berf ü Bahâr” *Turkish Studies*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turcic, Volume 4/2 Winter, s.360-405.
- HANÇERLİOĞLU, O. (1982). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Remzi kitabevi.
- HANÇERLİOĞLU, O. (1977). Düşünce Tarihi. Remzi Kitabevi.
- KADIOĞLU,İdris (2011) Kılıç Kalem Münazarası. *Sosyal Bilimler Dergisi Cilt:9, Sayı:2, Prof. Dr. Mahmut Kaplan Armağan Sayısı*, s. 161-180.
- KÖKSAL, M. Fatih, (2006). “Münâzara-Türk Edebiyatı”, *DİA*, 31. C İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- LEVEND, Agah Sırrı, (1988). *Türk Edebiyatı Tarihi*, 1.Cilt, Ankara: TDK Yayınları.
- Mehmed Bahâeddin, (1339). *Seyf ü Kalem*, Amasya: Sadâ-yı Millet Matbaası.
- ÖZKAN, F. Hakan, (1997). *Şa'banzade Mehmed Muhteşem ve Münâzara-i Tîğ ü Kalem'i*, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Afyon.Celal Bayar Üniversitesi

- ÖZTÜRK, Mürsel (2006). “Münâzara-Fars Edebiyatı”, *DİA*, 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- USTA, H. İ.(2009) Firdevsî-İ Rûmî'nin Bir Münazarası. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 49, 1. 61-93
- SARAÇ, M.A. Yekta (2009). Eski Türk Edebiyatına Giriş, (Edit. Abdulkadir GÜRER), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- ŞENTÜRK A., A, KARTAL Ahmet, (2005). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TANYILDIZ, Ahmet, (2005). Firdevsî-i Tavîl Münâzara-i Seyf ü Kalem, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- TEZCAN, Nuran (1978). “Lâmiî'nin Gûy u Çevgân Mesnevisi”, **Ömer Asım Aksoy Armağanı**, Ankara: TDK Yayınları.
- TEZCAN, Nuran (1983). Lâmiî'nin Gûy u **Çevgân'ından** İki Münâzara, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, (2006). “Münâzara”, *DİA*, 31, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YENİŞEHİRLİOĞLU, Ş. (1982). Felsefe Diyalektik Bilgi Kuramı:(Epistemoloji). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.
- YÜCEL, Ayşe, “Türk Edebiyatında Münâzara ve Şenlik'in Münâzaraları”, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, s.324-335.